

تحوّل آرای فلسفی
یورگن هابرماس
درباره
نقش دین در
حوزه عمومی

■ نوشته

دکتر معصومه بهرام

www.ketab.ir

- سرشناسه: بهرام، معصومه، ۱۳۴۱ -
عنوان و نام پدیدآور: تحول آرای فلسفی یورگن هابرماس درباره نقش دین در حوزه عمومی / معصومه بهرام.
مشخصات نشر: تهران: انتشارات وایا، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری: ۲۴۲ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۳۰-۰۰۰-۱
وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا
پادداشت: کتابخانه: ۲۴۲ ص. ۲۳۹-۲۲۵.
موضوع: هابرماس، یورگن، ۱۹۲۹-م. -- نظریه درباره دین
موضوع: Habermas, Jürgen -- Views on religion
موضوع: هابرماس، یورگن، ۱۹۲۹-م. -- نقد و تفسیر
موضوع: Habermas, Jürgen -- Criticism and interpretation
موضوع: دین و جامعه‌شناسی
موضوع: Political sociology
موضوع: مصالح عمومی
موضوع: Public interest
موضوع: جامعه‌شناسی سیاسی
موضوع: Political sociology
رده‌بندی کنگره: ۹۱۳۵۹-۵۲ / ۴۷۹ H.M
رده‌بندی دیویی: ۳۰۱/۰۹۴۳
شماره کتابشناسی ملی: ۴۲۲۹۱۸۰

- عنوان: تحول آرای فلسفی یورگن هابرماس درباره نقش دین در حوزه عمومی
■ نوشته: دکتر معصومه بهرام
■ طراح جلد: حسن کریم‌زاده
■ مدیر فنی و ناظر چاپ: انوشه صادقی‌آزاد
■ صفحه‌آرا: الهام آهوئی
■ ناشر: وایا
■ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۴۳۰-۰۰۰-۱
■ نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۵
■ شمارگان: ۵۰۰ نسخه
■ بها: ۲۰۰۰۰۰ ریال
■ آدرس الکترونیکی: vaya.pub@gmail.com

فهرست مطالب ♦

۷	 سخن آغازین
۹	 فصل اول: کلیات
۲۳	 فصل دوم: تعاریف نظری کلیدواژه‌ها در تفکر هابرماس
۲۵	 ۱،۲. تعاریف نظری کلیدواژه‌ها
۲۵	 ۱،۱،۲. حوزه عمومی
۳۱	 ۲،۱،۲. جهانی شدن
۳۶	 ۳،۱،۲. مدرنیته
۴۱	 ۴،۱،۲. دموکراسی مشورتی
۴۵	 ۵،۱،۲. پوزیتیویسم
۴۷	 ۶،۱،۲. هرمنوتیک

۵۲	 ۲،۲ عقلانیت در تفکر فلسفی هابرماس
۵۳	 ۱،۲،۲ هابرماس و نظریه انتقادی مکتب فرانکفورت
۵۷	 ۲،۲،۲ کاربرد همگانی زبان و وضعیت کلامی مطلوب
۶۲	 ۳،۲،۲ عقلانیت ابزاری و کنش ارتباطی
۷۱	 ۴،۲،۲ زیست جهان و نظام
۷۷	■ فصل سوم: تفکرات اولیه هابرماس درباره نقش دین در حوزه عمومی
۸۰	 ۱،۳ نقش دین در تفکرات ابتدایی هابرماس و مراحل سه گانه جهان بینی
۸۱	 ۱،۱،۳ جهان بینی اسطوره ای
۹۰	 ۲،۱،۳ جهان بینی دینی - مابعدالطبیعی
۱۰۰	 ۳،۱،۲ درک هابرماس از دین در مدرنیته
۱۱۱	 ۲،۱ ارزیابی تحلیلی رویکرد ابتدایی هابرماس به دین
۱۱۷	■ فصل چهارم: تفکرات اخیر هابرماس درباره نقش دین در حوزه عمومی
۱۲۱	 ۱،۴ تحول اساسی تفکر اخیر هابرماس درباره نقش دین در حوزه عمومی
۱۳۶	 ۱،۴ دینداری در متنی سکولار: فرایند عرفی شدن در جامعه پساعرفی
۱۴۳	 ۳،۴ هابرماس: پایان تبعیض و آغاز مدارا
۱۴۹	 ۴،۴ وظایف شهر، دان در رسته سیاسی - اجتماعی
۱۵۱	 ۵،۴ توصیه هایی به ش. روندل: دیندار و سکولار
۱۵۵	 ۶،۴ مشروعیت یک دولت سکولار
۱۵۶	 ۷،۴ هابرماس و احیای دین در غرب
۱۵۸	 ۸،۴ ارزیابی تحلیلی رویکرد اخیر هابرماس به دین
۱۸۱	■ فصل پنجم: جمع بندی
۱۹۳	■ پیوست ها
۱۹۳	 پیوست (الف)
۲۰۶	 پیوست (ب)
۲۰۹	 نمایه ها
۲۱۱	 (۱) اشخاص
۲۱۵	 (۲) کتابها
۲۱۷	 (۳) جایها
۲۱۹	■ اصطلاحات و تعییرات
۲۲۵	■ منابع و مأخذ
۲۲۵	 الف) منابع فارسی
۲۲۷	 ب) منابع لاتین
	■ جدول ها
۶۶	 جدول ۱: هابرماس - انواع کنش
۲۰۶	 جدول ۲: تحول تاریخی تفکر اخیر هابرماس

سخن آغازین

بعضی از صاحب‌نظران، یورگن هابرماس را برجسته‌ترین فیلسوف زنده و نظریه‌پرداز اجتماعی به شمار می‌آورند. در عین حال، نگاه‌های او در مورد نقش دین در حوزه عمومی تا حدودی مورد غفلت قرار گرفته است. بخشی از این غفلت، ناشی از این واقعیت است که هابرماس در مقاطع مختلف اندیشه‌ورزی‌اش، مواضع کاملاً یونگونی درباره دین اتخاذ کرده است. البته این غفلت ممکن است ناشی از استنباط‌های نادرستی باشد که در آثار اولیه هابرماس به چشم می‌خورد.

در این کتاب، ضمن شرح و توضیح مبانی دیدگاه‌های فلسفی اولیه و سپس هابرماس درباره دین، تحول نگرش او به دین همچون یکی از منابع مشکلات درونی مدرنیته، سپس تلقی او از دین همچون منبع اصلی شوق و انگیزه برای پی‌ریختن زیست جهان مدرنیته - اجتماعی مطلوب، بررسی شده است. نادیده گرفته شدن مطالعات متأخر هابرماس درباره نقش، جایگاه و کار ویژه دین در دنیای معاصر مایه تأسف است، چرا که پروژه متأخر هابرماس فی‌الواقع کوششی است خلاق و مهم برای گذار به فرا سوی فرض‌های سکولار که وجه بارز بسیاری از مطالعات مدرن در مورد دین است.

در شناخت ماهیت و روند تحول اندیشه‌های هابرماس درباره دین، که همچنان در حال تکوین است، از نوشته‌های سایر متفکران و صاحب‌نظران نیز استفاده کرده‌ام تا به این وسیله

ضمن نشان دادن ارزش‌ها و محدودیت‌های تفکر هابرماس در خصوص نقش دین در حوزه عمومی، بحث‌های این کتاب را در بستر و گستره‌های جهانی مورد بررسی قرار دهم.

در سراسر این کتاب، تأکید کرده‌ام که برای درک عقاید هابرماس در خصوص دین، نخست لازم است که با عناصر بنیادی تفکر او آشنا شویم. در نتیجه، پس از «کلیات» - که روشنگر ماهیت و چارچوب عقاید هابرماس است - پاره‌ای مفاهیم و موضوعات کلیدی را که در سرتاسر این کتاب مورد استفاده قرار گرفته‌اند، توضیح داده‌ام. پس از واری رابطة میان دینداری و عقلانیت، تفکرات قبلی و بعدی هابرماس درباره نقش دین در حوزه عمومی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. در واقع، این مبحث نشان می‌دهد که در آثار اولیه هابرماس، دین باید جای خود را به فلسفه دهد، اما در آثار اخیرش، دین می‌تواند به زندگی شخصی و عمومی معنا بشود.

در پایان، در این موضوع تصریح کرده‌ام که هابرماس با تأکید و توجه به اهمیت دین در زیست‌جهان در مسائل اخلاقی و تصویری از جامعه‌ای بهتر است که صلح و وحدت و سعادت بشری پایه و اساس آن باشد.

شکر و سپاس خداوند متعال را به عزیزترین امید و یاور در لحظه لحظه زندگی است. سپاس از اساتید بزرگوار آقایان: دکتر حسین غفاری، دکتر سید محمدرضا حسینی بهشتی، دکتر سید حمید طالب‌زاده، دکتر حسینی نواری، دکتر حسین مصباحیان، دکتر مهدی قوام صفری، دکتر حسن کریمیان، دکتر احد فرامرزی، دکتر سید موسی دیباج، دکتر سعیده کوکب، دکتر روح‌الله عالمی، دکتر رضا داروی اردکانی، دکتر غلامحسین ابراهیمی دینانی، دکتر محمدرضا ریخته‌گران و دکتر احسان شریعتی برای تمام آن‌ها که با تحقیق یافتن از محضرشان بهره گیرم. از خداوند متعال آرزوی سلامتی و طول عمر این اساتید بزرگوار را دارم.

ضروری است از جناب آقای علی اوجبی، سرکار خانم اکرم موثق، سرکار خانم آذر مجرد ویند به خاطر زحماتشان در هماهنگی و پیشبرد انتشار این اثر تشکر کنم.

و سرانجام، بر خود لازم می‌دانم به طور ویژه از همسر فداکارم، جناب آقای دکتر هادی احتشامی، نیز فرزندان عزیزم، مهندس علی و دکتر زهرا صمیمانه سپاسگزاری نمایم.